

VILNIUS UNIVERSITY

TOMAS NEMUNAS MICKEVIČIUS

REFLECTION ON THE GREEK CONCEPTION OF PRODUCTION IN
HEIDEGGER'S PHILOSOPHY OF TECHNOLOGY

Summary of doctoral dissertation

Humanities, Philosophy (01H)

Vilnius, 2017

Doctoral dissertation was prepared at Vilnius University, Faculty of Philosophy in 2012 – 2016.

Scientific advisor – Assoc. Prof. Dr. Naglis Kardelis (Vilnius University, Humanities, Philosophy – 01H).

Counsellor – Assoc. Prof. Dr. Mintautas Gutauskas (Vilnius University, Humanities, Philosophy – 01H).

The dissertation will be defended at public meeting of the Dissertation Defence Board

Chairman – Prof. Dr. Skirmantas Jankauskas (Vilnius University, Humanities, Philosophy – 01H).

Members:

Assoc. Prof. Dr. Povilas Aleksandravičius (Mykolas Romeris University, Humanities, Philosophy – 01H);

Prof. Dr. Algis Mickūnas (Ohio University, Humanities, Philosophy – 01H);

Assoc. Prof. Dr. Nerijus Milerius (Vilnius University, Humanities, Philosophy – 01H);

Assoc. Prof. Dr. Kristupas Sabolius (Vilnius University, Humanities, Philosophy – 01H).

The public defence of the dissertation will be held at 10 am on February 24, 2017, Faculty of Philosophy, Vilnius University (auditorium 201).

Address: Universiteto str. 9, Vilnius Lithuania.

The summary of the dissertation was mailed on January 24, 2017.

The dissertation is available at the library of Vilnius University.

VILNIAUS UNIVERSITETAS

TOMAS NEMUNAS MICKEVIČIUS

GRAIKIŠKOSIOS GAMINIMO SAMPRATOS APMAŠTYMAS HEIDEGGERIO
TECHNIKOS FILOSOFIJOJE

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, filosofija (01H)

Vilnius, 2017

Disertacija rengta 2012 – 2016 metais Vilniaus universitete, Filosofijos fakultete

Mokslinis vadovas – doc. dr. Naglis Kardelis (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01H).

Konsultantas – doc. dr. Mintautas Gutauskas (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01H).

Disertacija bus ginama viešame gynimo tarybos posėdyje:

Pirmininkas – prof. dr. Skirmantas Jankauskas (Vilniaus Universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01H).

Nariai:

doc. dr. Povilas Aleksandravičius (Mykolo Romerio universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01H);

prof. dr. Algis Mickūnas (Ohajo universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01H);

doc. dr. Nerijus Milerius (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01H);

doc. dr. Kristupas Sabolius (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01H).

Disertacija bus ginama viešame gynimo tarybos posėdyje 2017 m. vasario 24 d. 10 valandą Filosofijos fakultete 201 auditorijoje.

Adresas: Universiteto g. 9, Vilnius, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2017 m. sausio 24 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje.

REFLECTION ON THE GREEK CONCEPTION OF PRODUCTION IN HEIDEGGER'S PHILOSOPHY OF TECHNOLOGY

Summary of doctoral dissertation

The problem of the research

We are living in a constantly evolving technoscientific civilization, and thus philosophy just cannot miss the task to think about this subject. As professor Arthur Bradley argues in his study¹: “we are currently in the midst of a technological ‘turn’ in contemporary continental philosophy.” If that is really the case, the thinking of German philosopher Martin Heidegger is very significant here, because, as is noticed by many scholars, his philosophy is one of the most influential in the field of philosophy of technology. On the other hand, Heidegger himself is one of the main thinkers of the last century, whose thinking is still attempted to be understood and interpreted in various ways (for example, in the recent books by Thomas Sheehan² and Richard Capobianco³). This dissertation also offers its own view on Heideggerian thinking – the one that emphasizes the centrality of topic of technology for it. From the ninth decade of last century the connection between Heidegger’s famous work *Being and time* and his later conception of modern technology has been being discussed. Later there appeared attempts to think over the connection between even earlier texts dedicated to explicate the conception of Ancient Greek philosophy as arising through the basic experience of production (*Herstellung*) and his conception of modern technology. Dissertation joins the discussion, presents the uniting view of it and offers new arguments on the subject.

¹ Arthur Bradley, *Originary Technicity: The Theory of Technology from Marx to Derrida*. New York: Palgrave Macmillan, 2011, p. 2.

² Thomas Sheehan, *Making Sense of Heidegger: A Paradigm Shift*. London · New York: Rowman & Littlefield, 2015.

³ Richard Capobianco, *Heidegger's Way of Being*. Toronto: University of Toronto Press, 2015.

Review of methods and literature

The methodical basis of this dissertation is formed by the texts written by Michael Zimmermann⁴ and Hans Ruin⁵ – texts, dedicated to explicate the motive of production (*Herstellung*, found in early Heidegger's lectures on Ancient Greeks) as a ground for the conception of modern technology. The explication of the connection between *Being and time* and the conception of modern technology is done with the help of the texts by Miguel de Beistegui, Trish Glazebrook, Graham Harman, Jeff Malpas, and, first of all, Hubert Dreyfus⁶ and Mark Sinclair⁷. The manifoldness of mature Heideggerian conception of technology is reconstructed also with the help of variety of scholars' work (for example, the economic dimension of technologization is revealed in accordance with a book by Vytautas Rubavičius⁸, while the relationship between Christian world-view and modern technology is revealed with accordance to a text by Arvydas Šliogeris⁹). The ambivalence of Heideggerian evaluation of modern technology is also revealed in accordance with the texts relevant to this subject (for example, Gianni Vattimo¹⁰ and Rita Šerpytytė¹¹).

The novelty of this dissertation lies in the fact that it attempts to reveal the whole of Heidegger's path of thinking on modern technology with its divisions and aspects in showing the main uniting structure of these – namely, the structure of

⁴ Michael Zimmermann, *Heidegger's Confrontation with Modernity: Technology, Politics, Art*. Indiana: Indiana University Press, 1990.

⁵ Hans Ruin, "Gestell: Enframing as the Essence of Technology", in *Martin Heidegger: Key Concepts* (ed. Davis, B.). New York: Routledge, 2014; etc.

⁶ Hubert Dreyfus, "Heidegger's History of the Being of Equipment", in *Heidegger: A Critical Reader* (eds. Dreyfus, H; Hall, H.). Oxford: Blackwell, 1992, 173-185.

⁷ Mark Sinclair, *Heidegger, Aristotle and the Work of Art: Poiesis in Being*. New York: Palgrave Macmillan, 2006.

⁸ Vytautas Rubavičius, *Postmodernusis kapitalizmas*. Vilnius: Kitos knygos, 2010.

⁹ Arvydas Šliogeris, "Filosofijos likimas", in Mickūnas, A.; Šliogeris, A. *Filosofijos likimas*. Vilnius: Baltos lankos, 2009, p. 297-551.

¹⁰ Gianni Vattimo, *The End of Modernity: Nihilism and Hermeneutics in Postmodern Culture*. Baltimore: The Johns Hopkins University, 1991.

¹¹ Rita Šerpytytė, *Nihilizmas ir Vakarų filosofija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007.

production, firstly explicated in the early lecture courses and texts on Ancient Greek philosophy. The dissertation also sheds light on the importance of the conception of production (as well as modern technology) for the whole of Heidegger's thought. It also reactualizes unique and detailed Heideggerian interpretation of the producing behavior (*herstellende Verhalten*) as the main underlying origin of Ancient Greek thinking.

The structure of dissertation is composed by introduction, three main chapters and conclusions. In the first chapter the early lecture courses and texts dedicated to explicate the origin of Ancient Greek thinking in primary experience of production (*Herstellung*) are presented. The dissertation starts with the presentation of this conception because it is held to be the origin of later Heidegger's reflections on modern technology and it is constantly returned to it in later chapters. Also, in the first chapter the field of the discussion on the connection between *Being and time* and the conception of modern technology is presented. In the second chapter the mature Heideggerian conception of technology, which is expressed through the names of "Machination" (*Machenschaft*) and "Enframing" (*Gestell*), is presented. It is shown how this conception is related with the mentioned early lecture courses on productive behavior as underlying horizon for the development of Ancient Greek thinking. The third chapter is dedicated to show the ambivalence of Heideggerian evaluation of modern technology: from an attempt to overcome (*überwinden*) the dominion of modern technological revealing of being to a less explicated suggestion to assimilate (*aneignen*) the technoscientific knowledge into the authentic experience of being itself. Again, it is shown how the latter suggestion is connected to the mentioned early lecture courses and texts.

Conclusions of the research

1. The thread of Heidegger's conception of technology – implicit, not yet explicit – can be traced back to the earliest of his lectures and texts. This thesis is enabled, as is noticed by some scholars, by the circumstance that many of the motives of those lectures and texts recur in Heidegger's later descriptions of modern technology.

The most important here is the conception of the origin of Ancient Greek metaphysics in the producing behavior, expressed through the basic name of “being produced” (*Hergestelltsein*) of the thirties. The motives essential for it – the experience of being through the horizon of presence (*Vorhandenheit* and *Anwesenheit*), the conceptual horizon of causality and the experience of nature through the structure of an artifact – all constantly recur in later Heidegger’s reflections on modern technology. To this period of early Heidegger’s reflection on basic experience of production also belongs the famous work *Being and time*. There is a close connection between the essential conception of “readiness-to-hand” (*Zuhandenheit*) and the conception of the modern technological revealing of being. There is also a close connection between the conception of “presence-at-hand” (*Vorhandenheit*) and the conception of modern technology as revealing reality as sheer image as well as between the conception of “spatiality” (*Räumlichkeit*) and the later descriptions of the impact of modern technology on the experience of space. The possibility that already in this early period of thinking Heidegger suggested that there is a primary connection between man and technology and between being and technology is to be considered.

2. The first term explicitly dedicated to name the technological revealing of being is the conception of “Machination” (*Machenschaft*) of the forties. With this conception the motive of “being produced” from the early lectures is developed – in machinational-technological revealing of being prevails the structure of producibility of reality, as well as the experience of reality through the mode of presence (*Anwesenheit*) belonging to the latter. In this conception the first evaluation of modern technology is found: it is treated negatively and the authentic experience of being (*Seyn*) itself is counterposed to it. In the historical dimension, which arose in this period of Heidegger’s thinking, the most important is Christian world-view: the conception of God as the creator of the Universe reflects the primary experience of reality through the structure of production (with the conceptual horizon of causality belonging to it) and is closely related to the modern technological world-view; the conception of entity as *ens creatum* also prepares the way for the dominion of the structure of technological producibility of reality.

3. Despite the fact that in the mature conception of modern technology as the collection of various modes of “placing” (*stellen*) – the famous conception of “Enframing” (*Gestell*) – producing (*herstellen*) is explicitly named as only one way of “placing”, it still should be said that in the conception of “Enframing”, similarly to the conception of “Machination” (*Machenschaft*), the priority of experience of producibility of reality, formulated in the early lectures and texts dedicated to the Ancient Greek philosophy, is preserved as well. In this period of his thinking on modern technology Heidegger argues that parallel to the turning of reality to sheer resource by the essence of technology there happens at the same time the turning of the so “processed” reality into merchandise for economic use. But it was the impact of the all encompassing technologization on the human that concerned Heidegger the most: the technologization of the social organization which becomes artificially producible, and, most importantly, the technologization of human as living being itself, which becomes more and more susceptible to technological producing and manipulation. In this period the impact of modern natural science on the development of modern technological revealing of being is emphasized: the former, by eliminating the distinction between natural and artificial beings, prepares the way for the dominion of the structure of technological producibility of reality.

4. There should be separated two main positions of Heidegger towards modern technology: the negative one and the positive one. According to Heidegger, modern technology is dangerous not only because of its destructive force, but, first of all, because of its impact on man’s relation to being – the former destroys the insight into the latter. The conception of technology as a mode of revealing of being as well as the historical dimension of technological revealing of being enabled Heidegger to formulate the programme of “overcoming” (*Überwindung*) of technology, which disperses in few directions. First, Heidegger suggests the conception of “Other thinking” (*andere Denken*), dedicated to reflect on being itself and counterposed to the classical way of reflecting on the being of beings, which is now taken over by technoscience. Second, in Heidegger’s thinking a critique of the conceptual horizon of causality, the origin of which was explicated in the early analyses of production and which Heidegger treats as an essential element of the technological revealing of being, can be found: to a non-

causal way of thinking serves the experience of the thing (*Das Ding*) itself and the tautological or tautophatic – evading the structure of causality – modes of thinking.

5. On the other hand, one can find in Heidegger's thought a positive treatment of modern technology. Formerly argued that modern technology leaves beings without being and eliminates the insight of the latter, Heidegger starts to claim the positive role of technology in man's way towards the experience of being itself (*Ereignis*): in the process of technoscientific exploitation of beings there appears a place for the experience of being itself. What is more, the negative conception of "overcoming" (*Überwindung*) of technology is replaced by a more positive conception of *Verwindung* of technology: there exists in Heidegger's thought a less explicated and enigmatic suggestion to assimilate (*aneignen*) the technoscientifically revealed reality into the authentic experience of being itself. Though the late positive evaluation of modern technology – with its suggestions to reflect on the primary connection between man and technology and between being itself and technology – is explicated only in a fragmentary way, the possibility that this evaluation has a more solid ground in early lecture courses dedicated to Ancient Greek philosophy as well as in major work *Being and time* (the texts concerning the primary experience of production) is to be considered.

6. The ambivalence of Heideggerian treatment of technology can be seen through the ambivalence of his interpretations of basic Ancient Greek concepts: φύσις and τέχνη. On the one hand, Heidegger – as is usually done – opposes them: technological understanding of φύσις distorts the authentic experience of it. On the other hand, in Heideggerian corpus one can find the claim that in the φύσις itself springs the origin of technology. Such treatment of φύσις repeats the idea formulated in the early lecture courses dedicated to the Ancient Greek thinking: the Greeks experienced φύσις through the primary experience of production. In one of his ways (*Wege*) of thinking Heidegger suggests that the technoscientific view of reality does not distort the experience of it, but rather reveals the real structure of it; but there is a more careful reflection (*Besinnung*) of this process needed.

ABOUT THE AUTHOR

Education

2012-2016 Doctoral studies of Philosophy at Vilnius University.

2012 MA in Philosophy at Vilnius University.

2010 BA in Philosophy at Vilnius University.

2005 Vilnius “Gabija” secondary school.

Teaching

2014-2015 Seminars of “Introduction to Philosophy” and “Ethics”.

Grants

2013 Research Council of Lithuania PhD grant for Academic Achievements.

Research interests

Ancient Greek philosophy, Heidegger’s philosophy.

Personal informaton

E-mail: nemunas.tomas@gmail.com

PUBLICATIONS ON THE TOPIC OF DISSERTATION

1. “Heideggeris ir Platonas: tiesos samprata”, *Problemos* 83, 2013, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla;
2. “Heideggerio technikos sampratos užuomazgos senovės graikų interpretacijose”, *Problemos* 90, 2016, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

PAPERS PRESENTED ON THE TOPIC OF DISSERTATION

1. “Heidegger’s Ambivalence About The Φύσις-Τέχνη Relationship”, conference “Phenomenology and Beyond” (2016.04.21-23) at Reykjavík University, Iceland;
2. “Two Heidegger’s Ways Towards Technology”, conference “Science, Technology and Society: Philosophical Perspectives” (2016.06.03-04) at Tallinn University of Technology, Estonia.

GRAIKIŠKOSIOS GAMINIMO SAMPRATOS APMASTYMAS HEIDEGGERIO TECHNIKOS FILOSOFIJOJE

Daktaro disertacijos santrauka

Temos aktualumas

Gyvename vis labiau besivystančioje technomokslinėje civilizacijoje, tad filosofija tiesiog negali neapmąstyti šio reiškinių. Kaip teigia britų profesorius Arthuras Bradley savo studijoje¹²: „mes šiuo metu esame šiuolaikinės kontinentinės filosofijos technologiniame „posūkyje“.“ Jeigu iš tiesų taip ir yra, tai kaip tik vokiečių filosofo Martino Heideggerio mąstymas neabejotinai čia turi didelę reikšmę, nes jo unikali technikos filosofija, kaip pripažįsta tyrinėtojai, yra įtakinga technikos filosofijos srityje. Kita vertus, pats Heideggeris vis dar yra vienas svarbiausių praėjusio amžiaus mąstytojų, kurio mąstymo esmė vis dar bandoma suprasti ir įvairiai interpretuojama (pvz., Thomaso Sheehano¹³ ar Richardo Capobianco¹⁴ knygos). Ši disertacija taip pat pasiūlo savąjį Heideggerio mąstymo interpretacijos variantą – tokį, kuris akcentuoja technikos temos primatą jame. Nuo praėjusio šimtmečio devintojo dešimtmečio svarstomas Heideggerio garsiojo veikalo *Būtis ir laikas* ir moderniosios technikos sampratos ryšys, vėliau radosi svarstymų apie dar ankstesnių Heideggerio tekstų, skirtų aptarti senovės graikų mąstymo kiltį pamatinėje gaminimo (*Herstellung*) veikloje, ryšį su moderniosios technikos samprata. Disertacija įsiterpiama į šią diskusiją, ji pristatoma ir pasiūlomi nauji argumentai.

¹² Arthur Bradley, *Originary Technicity: The Theory of Technology from Marx to Derrida*. New York: Palgrave Macmillan, 2011, p. 2.

¹³ Thomas Sheehan, *Making Sense of Heidegger: A Paradigm Shift*, London · New York: Rowman & Littlefield, 2015.

¹⁴ Richard Capobianco, *Heidegger's Way of Being*. Toronto: University of Toronto Press, 2015.

Metodų ir literatūros apžvalga

Disertacijos metodinį pagrindą sudaro Michaelo Zimmermanno¹⁵ ir Hanso Ruino¹⁶ tekstai, skirti eksplikuoti ankstyvosiose Heideggerio senovės graikams skirtose paskaitose pasirodžiusį gaminimo (*Herstellung*) motyvą kaip moderniosios technikos sampratos pamatą. Skleidžiant veikalo *Būtis ir laikas* bei moderniosios technikos sampratos ryšį pasitarnauja Miguelio de Beistegui, Trish Glazebrook, Grahamo Harmano, Jeffo Malpaso, ir, pirmiausia, Huberto Dreyfuso¹⁷ (1992) bei Marko Sinclairo¹⁸ (2006) tekstai. Brandžiosios Heideggerio moderniosios technikos sampratos daugiabriauniškumas rekonstruojamas remiantis gausybe šiai temai adekvačių paties Heideggerio bei jo tyrinėtojų tekstų (pvz., ekonominę technizacijos matmenį išskleisti padeda Vytauto Rubavičiaus knyga¹⁹, o krikščioniškojo pasaulėvaizdžio ryšiui su moderniąja technika parodyti pasitarnauja Arvydo Šliogerio tekstas²⁰). Skleidžiant Heideggerio moderniosios technikos vertinimo ambivalenciją – ypač mažai ištyrinėtą pozityviąją traktuotę – taip pat pasiremiama tinkamais temai tyrinėtojų tekstais (pvz., Gianni Vattimo²¹ ir Ritos Šerpytytės²²).

Mokslinis disertacijos naujumas lietuviškajame kontekste pasireiškia tuo, kad pirmą sykį išsamiai pristatoma brandžiosios Heideggerio technikos esmės kaip machinacijos (*Machenschaft*) (ši samprata lietuvių kalba taip pat pristatoma pirmą kartą)

¹⁵ Michael Zimmermann, *Heidegger's Confrontation with Modernity: Technology, Politics, Art*. Indiana: Indiana University Press, 1990.

¹⁶ Hans Ruin, „*Gestell*: Enframing as the Essence of Technology“, in *Martin Heidegger: Key Concepts* (ed. Davis, B.). New York: Routledge, 2014; etc.

¹⁷ Hubert Dreyfus, „Heidegger's History of the Being of Equipment“, in *Heidegger: A Critical Reader* (eds. Dreyfus, H; Hall, H.). Oxford: Blackwell, 1992, 173-185.

¹⁸ Mark Sinclair, *Heidegger, Aristotle and the Work of Art: Poiesis in Being*. New York: Palgrave Macmillan, 2006.

¹⁹ Vytautas Rubavičius, *Postmodernusis kapitalizmas*. Vilnius: Kitos knygos, 2010.

²⁰ Arvydas Šliogeris, „Filosofijos likimas“, in Mickūnas, A.; Šliogeris, A. *Filosofijos likimas*. Vilnius: Baltos lankos, 2009, p. 297-551.

²¹ Gianni Vattimo, *The End of Modernity: Nihilism and Hermeneutics in Postmodern Culture*. Baltimore: The Johns Hopkins University, 1991.

²² Rita Šerpytytė, *Nihilizmas ir Vakarų filosofija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007.

ir sąsąto (*Gestell*) sampratos priešistorė: dar ankstyvosiose paskaitose ir tekstuose pasirodžiusi graikų mąstymo kaip kylančio iš gaminimo veiklos (*herstellende Verhalten*) samprata. Taip pat ieškoma kai kurių temai reikšmingų terminų atitikmenų lietuvių kalboje. Tarptautiniu mastu mokslinis disertacijos naujumas pasireiškia tuo, kad pirmą kartą bandomas parodyti visas Heideggerio moderniosios technikos apmąstymo kelias ir jo išsišakojimai, atskleidžiant pastaruosius vienijančią pamatinę – minėtojo gaminimo – struktūrą. Sugestionuojama gaminimo struktūros (taip pat ir moderniosios technikos apmąstymo) svarba Heideggerio mąstymo visumai. Be to, reaktualizuojama detali ir originali Heideggerio atlikta senovės graikų mąstymo kaip kylančio iš gaminančios veiklos samprata.

Darbo struktūra

Disertaciją sudaro įvadas, trys skyriai ir išvados. Pirmajame skyriuje pristatomos ankstyvosios Heideggerio paskaitos ir tekstai, skirti išskleisti senovės graikų filosofijos kiltį iš pamatinės gaminimo (*Herstellung*) patirties. Šitaip pradedama todėl, kad ši samprata kai kurių autoritetingų Heideggerio tyrinėtojų laikoma mąstytojo moderniosios technikos sampratos ištakomis ir prie jos nuolat bus grįžtama vėlesniuose disertacijos skyriuose. Taip pat pristatomas diskusijų dėl veikalų *Būties ir laikas* ryšio su moderniosios technikos samprata laukas. Antrajame skyriuje pristatoma brandžioji Heideggerio moderniosios technikos samprata, skleidžiama po machinacijos (*Machenschaft*) ir sąsąto (*Gestell*) vardais. Parodomas šios sampratos susietumas su ankstyvosiomis mąstytojo paskaitomis bei išskleidžiami šiam tikslui aktualiausi šios sampratos aspektai. Trečiajame skyriuje parodomas Heideggerio atliktų moderniosios technikos vertinimų įvairialypumas: nuo siekio įveikti (*überwinden*) moderniosios techninės būties atverties viešpatavimą iki siūlymo įsavinti (*aneignen*) moderniosios technikos teikiamą žinojimą pačios būties atverčiai. Parodomas, vėlgi, pastarosios moderniosios technikos traktuotės ryšys su ankstyvosiomis paskaitomis.

Išvados

1. Heideggerio moderniosios technikos sampratos giją – implicitinę, tačiau dar ne eksplicitinę – galima atsekti dar nuo pačių ankstyviausiųjų jo paskaitų ir tekstų. Šį teiginį įgalina, kaip pastebi kai kurie tyrinėtojai, ta aplinkybė, jog daugelis tų paskaitų ir tekstų motyvų pasikartoja Heideggerio moderniosios technikos aprašymuose. Svarbiausia čia Heideggerio pateikta senovės graikų metafizikos kilties iš gaminimo veiklos samprata, išreikšta pamatiniu trečiojo dešimtmečio „pagamintos būties“ (*Hergestelltsein*) vardu. Jai esmingi būties patirties esamybės (*Vorhandenheit* ir *Anwesenheit*) lauke, priešastingumo konceptualinio horizonto bei gamtos patirties per artefakto struktūrą motyvai pasikartoja vėlesniuose Heideggerio technikos apmąstymuose. Šiam pamatinės gaminimo patirties apmąstymo laikotarpiui priskirtinas ir žymusis veikalas *Būtis ir laikas*. Esama tampraus ryšio tarp veikalui pamatinės parankumo (*Zuhandenheit*) sampratos ir moderniosios techninės būties atverties sampratos. Taip pat esama tampraus ryšio tarp, pirma, esamybės (*Vorhandenheit*) sampratos ir moderniosios technikos, atveriančios tikrovę kaip gryną vaizdinį, sampratos bei, antra, tarp veikalo erdviškumo (*Räumlichkeit*) egzistencialo ir vėlyvesniųjų moderniosios technikos įtakos erdvės patyrimui aprašymų. Svarstyti galimybė, kad jau šiuo mąstymo periodu Heideggeris sugestionavo esant pirmapradžio ryšio tarp žmogaus ir technikos bei netgi technikos ir pačios būties.

2. Pirmasis terminas, eksplicitiškai skirtas techninei būties atverčiai įvardyti, yra ketvirtojo dešimtmečio „machinacijos“ (*Machenschaft*) samprata. Šia samprata tęsiamas ankstyvųjų paskaitų pagamintos būties motyvas – machinacinėje tikrovės atvertyje vyrauja tikrovės pagaminamumo struktūra, taip pat ir iš jos plaukiantis tikrovės patyrimas esamybės (*Anwesenheit*) modusu. Be to, šioje sampratoje randame ir pirmąjį moderniosios techninės būties atverties įvertinimą: ji traktuojama neigiamai ir jai priešinama autentiška pačios būties (*Seyn*) patirtis. Šiame Heideggerio mąstymo laikotarpyje iškilusiame istoriniame matmenyje bene svarbiausias krikščioniškojo pasaulėvaizdžio motyvas: Dievo, kaip Visatos kūrėjo, samprata atspindi pamatinę tikrovės patirtį per gaminimo struktūrą (su priešastingumo konceptualiniu horizontu) ir yra tampriai susijusi su moderniuoju techniniu pasaulėvaizdžiu; esinio kaip *ens creatum*

samprata taip pat parengia kelią tikrovės techninio pagaminamumo logikos įsitvirtinimui.

3. Nors brandžiojoje moderniosios technikos kaip įvairių statymo (*stellen*) būdų santalkoje – sąstato (*Gestell*) sampratoje – gaminimas (*herstellen*) eksplicitiškai įvardijamas tik kaip vienas iš statymo būdų, vis dėlto, pasiremiant giminingais „Technikos klausimui“ tekstais, teigtina, jog ir sąstato sampratoje, panašiai kaip machinacijos (*Machenschaft*) sampratoje, išlaikoma pamatinė tikrovės pagaminamumo patirtis, suformuluota dar ankstyvosiose senovės graikams skirtose paskaitose bei tekstuose (turiu galvoje pagamintos būties (*Hergestelltsein*) sampratą). Lygiagrečiai su pačiais techniniais įrenginiais nesutampančios technikos esmės lemiamu tikrovės suišteklinimu vyksta ir taip „apdorotos“ tikrovės suprekinimas. Heideggeriui bene labiausiai rūpėjo technizacijos įtaka žmogui: tiek jo socialinei organizacijai, kuri tampa dirbtinai pagaminama, tiek, ypač, netgi jo kaip gyvos būtybės prigimčiai, kuri taip pat tampa vis labiau pavaldi techniniam pagaminimui. Techninei būties atverčiai giminingas ir įtakingas Naujųjų laikų gamtos mokslo gamtos supratimas: panaikinęs perskyrą tarp natūralių ir dirbtinių esinių jis parengia kelią tikrovės techninio pagaminamumo struktūros įsitvirtinimui.

4. Išskirtinos dvi pamatinės Heideggerio nuostatos moderniosios technikos esmės atžvilgiu: negatyvioji ir pozityvioji. Anot Heideggerio, modernioji technika pavojinga ne tik savo praktiniais griaunamaisiais padariniais, bet, pirmiausia, dėl įtakos žmogaus santykiui su būtimi – pirmoji panaikina pastarosios išvalgą. Technikos kaip būties atverties būdo samprata bei istorinis techninio būties atvėrimo matmuo leidžia Heideggeriui suformuluoti būties įveikos (*Überwindung*) programą, kuri išsiskleidžia kai kuriomis konkrečiomis kryptimis. Pirmą, Heideggeris pasiūlo kito mąstymo (*andere Denken*) koncepciją, skirtą apmąstyti pačiai būčiai, priešinamą klasikiniam esinių būties apmąstymui, dabar perimtam technomokslo. Antra, Heideggerio mąstyme regima priešastingumo konceptualinio horizonto, kurio ištakos išskleidimą randame dar ankstyvosiose gaminimo struktūros analizėse ir kurį Heideggeris traktuoja kaip techninio būties atvėrimo elementą, kritika: nepriežastiniam mąstymui pasitarnauja paties daikto patirtis ir tautologinio ar tautofatinio, išvengiančio priešastingumo struktūros, mąstymo

pavidalai.

5. Kita vertus, Heideggerio mąstyme ryški ir pozityvi moderniosios technikos traktuotė. Teigęs, jog modernioji technika palieka esinius be būties ir panaikina pastarosios išvalgą, ilgainiui Heideggeris pradeda teigti pozityvų technikos vaidmenį žmogaus kelyje į pačios būties patirtį (*Ereignis*): technomokslui beišteklinant esinius atsiveria erdvė pačios būties patirčiai. Dar daugiau: negatyvi technikos įveikos kaip *Überwindung* samprata pakeičiama pozityvia technikos įveikos kaip *Verwindung* samprata: sutinkamai su kai kuriais tyrinėtojais, Heideggerio mąstyme esama sugestijos technomoksliškai atveriamą tikrovę įsisavinti (*aneignen*) ir įimti į autentišką pačios būties patirtį. Nors vėlyvajame mąstyme pozityvioji moderniosios technikos traktuotė su pasiūlymais apmąstyti esminį žmogaus ir technikos bei būties ir technikos ryšį išskleista fragmentiškai, svarstyti galimybė, kad ji turi detaliau išreikštą pagrindą dar ankstyvosiose senovės graikams skirtose paskaitose bei veikale *Būties ir laikas* – tekstuose, liečiančiuose pamatinę gaminimo patirtį.

6. Tai matyti ir Heideggerio atliktose pamatinių senovės graikų sąvokų – φύσις ir τέχνη – interpretacijose. Viena vertus, mąstytojas, kaip yra įprasta, jas priešina: techninis φύσις supratimas iškreipia autentišką φύσις patirtį. Kita vertus, Heideggerio raštų korpuse esama teigimo, kad pačioje φύσις glūdi technikos užuomazgos. Tokia φύσις traktuotė pakartoja dar ankstyvųjų senovės graikų mąstymui skirtų paskaitų mintį: graikai φύσις suvokė per pirminę gaminimo patirtį. Viename iš savo mąstymo kelių (*Wege*) Heideggeris teigia, kad technomokslinis žvilgsnis į esinį ne iškreipia jos patirtį, bet atskleidžia tikrąją jos struktūrą, tačiau reikalingas atidesnis įsimąstymas (*Besinnung*) į šį vyksmą.

APIE AUTORIŲ

Išsilavinimas

2012-2016 Filosofijos doktorantūros studijos Vilniaus universitete.

2012 Filosofijos magistro kvalifikacinis laipsnis Vilniaus universitete.

2010 Filosofijos bakalauro kvalifikacinis laipsnis Vilniaus universitete.

2005 Vilniaus „Gabijos“ gimnazijos brandos atestatas.

Dėstymas

2014-2015 „Filosofijos įvado“ ir „Etikos“ seminarai.

Konkursai

2013 Lietuvos mokslo tarybos stipendija doktorantams už akademinis pasiekimus.

Moksliniai interesai

Senovės graikų filosofija, Heideggerio filosofija.

Asmeninė informacija

El. paštas: nemunas.tomas@gmail.com

STRAIPSNIAI DISERTACIJOS TEMA

1. „Heideggeris ir Platonas: tiesos samprata“, *Problemos* 83, 2013, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla;
2. „Heideggerio technikos sampratos užuomazgos senovės graikų interpretacijose“, *Problemos* 90, 2016, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

PRANEŠIMAI DISERTACIJOS TEMA

1. „Heidegger’s Ambivalence About The Φύσις-Τέχνη Relationship“ konferencijoje „Phenomenology and Beyond“ (2016.04.21-23) Reikjaviko universitete, Islandijoje;
2. „Two Heidegger’s Ways Towards Technology“ konferencijoje „Science, Technology and Society: Philosophical Perspectives“ (2016.06.03-04) Talino technikos universitete, Estijoje.